

OBSAH

Předmluva	13
I. ČÁST: ZÁKLADY METODOLOGIE VĚD O VÝCHOVĚ	15
1 VĚDY O VÝCHOVĚ – Štefan Švec	15
1.1 Pojem vědy	15
1.2 Hierarchická soustava věd o výchově	18
1.3 Vztahy mezi převážně teoretickými a převážně praktickými obory věd o výchově	20
1.3.1 Souvztažný model členění věd o výchově	20
1.3.2 Stírání rozdílů mezi soustavami věd	22
1.3.3 Spektrum pojetí pedagogické a andragogické vědy	22
1.4 Úrovně obecnosti-specifičnosti věd o výchově	23
1.5 Metodologická diferenciacce a integrace věd o výchově	27
2 KONCEPCE METODOLOGIE VĚD O VÝCHOVĚ – Štefan Švec	30
2.1 Širší a užší pojetí metodologie věd o výchově	30
2.1.1 Nejužší pojetí metodologie	30
2.1.2 Poměrně úzká pojetí	31
2.1.3 Střední srovnávací pojetí	31
2.1.4 Relativně širší pojetí	32
2.1.5 Nejširší pojetí a výklad metodologických otázek	32
2.2 Definice metodologie vědy	33
2.3 Metodologie věd = metodologie výzkumu, vývoje a vyhodnocování	34
2.4 Aplikace pojetí metodologie věd o výchově	38
2.4.1 Teoretická oblast aplikace	38
2.4.1.1 Vztahy mezi výzkumem a vědou	38
2.4.1.2 Vztahy mezi základním a aplikovaným výzkumem	39
2.4.2 Praktická oblast aplikace	39
3 KVANTITATIVNÍ A KVALITATIVNÍ METODOLOGIE VĚD O VÝCHOVĚ – Štefan Švec	42
4 DRUHY VÝZKUMU – Štefan Švec	47
4.1 Vymezení výzkumu v kontextu inovačního cyklu	47
4.2 Zkoumání závislostí v systémovém přístupu k výchově	49
4.3 Členění a charakteristika edukačních výzkumů	50

5	FÁZE VÝZKUMNÉHO PROCESU – <i>Peter Gavora</i>	55
5.1	Plánování výzkumu	55
5.1.1	Výzkumný projekt	56
5.1.2	Předvýzkum a hlavní výzkum	56
5.2	Proces kvantitativního výzkumu	57
5.2.1	Vymezení výzkumného tématu	57
5.2.2	Formulace výzkumných otázek	58
5.2.3	Formulace výzkumných hypotéz	58
5.2.4	Stanovení výzkumných metod	59
5.2.5	Stanovení výzkumného vzorku	60
5.2.5.1	Náhodný výběr	60
5.2.5.2	Stratifikovaný výběr	61
5.2.5.3	Mechanický výběr	61
5.2.5.4	Záměrný výběr	61
5.2.6	Sběr výzkumných údajů a jejich zpracování	62
5.2.7	Interpretace zjištění	62
5.3	Proces kvalitativního výzkumu	63
5.3.1	Proces analytické indukce	63
5.3.2	Proces konstantní komparace	64
5.3.3	Výběr případů (osob, lokalit)	65
5.4	Tvorba výzkumného výstupu – <i>Štefan Švec</i>	66
5.4.1	Struktura kvalifikační práce	66
5.4.2	Nejčastější nedostatky kvalifikačních prací	68
5.4.3	Kritéria na posuzování kvality a hodnoty vědecké práce	69

II. ČÁST: PŘEVÁŽNĚ KVANTITATIVNÍ METODY V EDUKAČNÍM VÝZKUMU **73**

6	MĚŘENÍ A ŠKÁLY VE VĚDÁCH O VÝCHOVĚ – <i>Marián Lapitka</i>	73
6.1	Edukační jev jako objekt měření	73
6.2	Měření jako metodologický problém	75
6.3	Druh stupnic měření	77
6.3.1	Nominální stupnice	77
6.3.2	Pořadová stupnice	78
6.3.3	Intervalová stupnice	79
6.3.4	Podílová stupnice	79
6.4	Operacionalizace pojmů	79
6.5	Závěr	81

7	OBJEKTIVITA, VALIDITA A RELIABILITA VÝZKUMU –	82
	<i>Peter Gavora a Marián Lapitka</i>	
7.1	Objektivita	82
7.2	Validita	82
7.2.1	Obsahová validita	83
7.2.2	Kriteriální validita	83
7.2.3	Konstruktová validita	84
7.2.4	Interní a externí validita	84
7.3	Reliabilita	85
7.3.1	Reliabilita výzkumného nástroje	86
7.3.2	Reliabilita procesu měření	86
7.4	Validita a reliabilita kvalitativního výzkumu	87
8	METODA POZOROVÁNÍ V EDUKAČNÍM VÝZKUMU –	88
	<i>Peter Gavora</i>	
8.1	Etapy pozorování	88
8.2	Druhy pozorování	89
8.2.1	Nestrukturované pozorování	89
8.2.2	Strukturované pozorování	90
8.2.2.1	Pozorovací systémy	93
8.2.2.2	Posuzovací škály	94
8.3	Záznam pozorování	94
8.4	Vyhodnocování získaných údajů	97
8.5	Zácvik pozorovatele	97
8.6	Validita a reliabilita pozorování	99
8.7	Vliv pozorovatele na pozorované osoby	99
8.8	Zhodnocení metody pozorování	100
9	VIDEOSTUDIE V EDUKAČNÍM VÝZKUMU –	101
	<i>Marcela Janíková a Tomáš Janík</i>	
9.1	Od pozorování k videostudii – historický exkurz	101
9.2	Videostudie jako komplexní výzkumná metoda	102
9.3	Kde a za jakým účelem se videostudie uplatňují	105
9.4	Realizace videostudie	106
9.4.1	Příprava videostudie	106
9.4.2	Pořizení videozáznamu	107
9.4.3	Jak se zpracovává videozáznam	108
9.4.4	Jak se transkribuje videozáznam	108
9.4.5	Jak se kóduje videozáznam	109
9.4.6	Jak se získaná data vyhodnocují	111
9.5	Závěrem – zhodnocení videostudie	111

10 INTERVIEW V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Miron Zelina	113
10.1 Úvod	113
10.2 Fáze interview	115
10.3 Otázky v interview	115
10.4 Typy interview	116
10.5 Zhodnocení metody interview	118
11 METODA VERBÁLNÍCH VÝPOVĚDÍ V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Peter Gavora	119
11.1 Průběžné verbální výpovědi	119
11.2 Retrospektivní verbální výpovědi	120
11.3 Zpracování protokolů verbálních výpovědí	120
11.4 Další podněty vyvolávající verbální výpovědi	120
11.5 Zhodnocení metody verbálních výpovědí	121
12 METODA DOTAZNÍKU V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Štefan Švec	122
12.1 Vymezení základních pojmů	122
12.2 Účel dotazníku	123
12.3 Struktura dotazníku	125
12.4 Formy dotazníkových položek	126
12.4.1 Druhy dotazníkových otázek	126
12.4.1.1 Přímé a nepřímé otázky	126
12.4.1.2 Specifické versus nespecifické otázky	126
12.4.1.3 Faktuální versus názorové položky	127
12.4.1.4 Otázky versus podnětová tvrzení	127
12.4.1.5 Uzavřené, polo uzavřené a otevřené položky	128
12.4.2 Druhy dotazníkových odpovědí	129
12.4.2.1 Nestrukturovaná odpověď	129
12.4.2.2 Doplněvaná odpověď	130
12.4.2.3 Tabelární odpověď	130
12.4.2.4 Škálovaná odpověď	131
12.4.2.5 Pořadová odpověď	132
12.4.2.6 Seznamová odpověď	132
12.4.2.7 Kategorická odpověď	133
12.5 Sestavování dotazníku	133
12.5.1 Specifikování proměnných	134
12.5.2 Výběr formy podnětové části dotazníkových položek	134
12.5.3 Výběr formy odpověďové části dotazníkových položek	134
12.5.4 Příprava dotazníkových položek	136
12.5.5 Pilotní odzkoušení dotazníku a jeho vyhodnocování	137
12.5.6 Stanovení výzkumného vzorku	138

12.5.7	Administrování dotazníku	138
12.5.7.1	Průvodní dopis	138
12.5.7.2	Procedury ke zvýšení návratnosti dotazníku	139
12.5.8	Příprava dotazníkových dat na zpracování	139
12.6	Zhodnocení metody dotazníku	139
13	OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTOVÝCH DOKUMENTŮ – Štefan Švec	141
13.1	Definice obsahové analýzy	141
13.2	Druhy textových dokumentů	143
13.2.1	Z hlediska účelu	144
13.2.2	Z hlediska povahy nosičů informací	144
13.2.3	Z hlediska druhu obsahu	145
13.2.4	Z hlediska dostupnosti a možnosti zpracování textů	145
13.3	Metodika obsahové analýzy	145
13.3.1	Specifikace výzkumného problému a příslušné hypotézy	146
13.3.2	Stanovení výzkumného vzorku	146
13.3.3	Volba analytické jednotky obsahu	147
13.3.4	Stanovení kódovacích kategorií obsahu	148
13.3.5	Kvantifikace analytických kategorií obsahu	150
13.3.6	Interpretace tabelovaných údajů analýzy obsahu	150
13.4	Obsahová analýza pomocí počítače	151
13.5	Aplikace obsahové analýzy	151
13.6	Objektivita, validita a reliabilita obsahové analýzy	153
14	PROJEKTIVNÍ METODA V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Teodor Kollárik	156
14.1	Kresbové projektivní procedury	156
14.2	Dotazníkové projektivní procedury	157
14.3	Projektivní interview	158
14.4	Projektivní postupy ve skupinové práci	159
14.5	Procedura volby barev	159
14.6	Zhodnocení metody	159
15	SOCIOMETRIE V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Teodor Kollárik	160
15.1	Začátky sociometrie	160
15.2	Základní charakteristika sociometrie	161
15.3	Varianty sociometrie ve školní praxi	164
15.4	Zhodnocení sociometrické metody	165
16	EXPERIMENT – Libuša Maršálová	167
16.1	Potřeba experimentu v pedagogice a andragogice	167
16.2	Hlavní kritéria experimentu	168
16.3	Terénní experiment v pedagogice a andragogice	169
16.3.1	Pravý terénní experiment	169
16.3.2	Kvaziexperimenty	172
16.4	Využití experimentální metody v edukačním výzkumu	176

17 ZÁKLADNÍ METODY STATISTICKÉHO ZPRACOVÁNÍ DAT V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Atoiz Ritomský	178
17.1 Základy statistické analýzy kvantitativních znaků (proměnných)	178
17.1.1 Jeden kvantitativní znak (proměnná) v jednom souboru	179
17.1.2 Jeden kvantitativní znak (proměnná) ve dvou souborech	183
17.1.3 Vztah mezi dvěma kvantitativními znaky (proměnnými) v jednom souboru	186
17.2 Základy statistické analýzy kvalitativních znaků (proměnných)	188
17.2.1 Jeden kvalitativní znak (proměnná) v jednom souboru	189
17.2.2 Dva kvalitativní znaky (proměnné) v jednom souboru	191
18 PROGNOTICKÉ METODY V EDUKAČNÍM VÝZKUMU – Josef Benčo	193
18.1 Vymezení základních pojmů	193
18.2 Klasifikace prognostických metod	194
18.3 Charakteristika základních prognostických metod	197
18.3.1 Heuristické metody prognózování	197
18.3.2 Delfská metoda prognózování	198
18.3.3 Morfologická prognostická analýza	198
18.3.4 Burza nápadů jako prognostická metoda	200
18.3.5 Synektická metoda prognózování	200
18.4 Expertizní metody prognózování	201
III. ČÁST: PŘEVÁŽNĚ KVALITATIVNÍ METODY V EDUKAČNÍM VÝZKUMU	203
19 METODY KAZUISTIKY ŽÁKA A UČITELE – Ivan Bajo	203
19.1 Vymezení základních pojmů	203
19.1.1 Kazuistika	203
19.1.2 Anamnéza	204
19.1.3 Katamnéza	204
19.1.4 Diagnostikování a diagnóza	205
19.1.5 Prognostikování a prognóza	205
19.1.6 Diagnostická dokumentace	205
19.2 Druhy kazuistik	205
19.3 Prameny informací ke kazuistice	207
19.4 Kazuistická metoda v edukačním výzkumu	208
19.5 Ukázky kazuistik	209
19.5.1 Ukázka kazuistiky žáka základní školy pro tělesně postižené (klinická kazuistika)	209
19.5.2 Ukázka kazuistiky učitelky základní školy	211

20	METODY PEDAGOGICKÉ KAZUISTIKY TŘÍDY A ŠKOLY –	212
	<i>Věra Semerádová</i>	
20.1	Etnografická kazuistika	212
20.2	Základní metody	213
	20.2.1 Zúčastněné pozorování	213
	20.2.2 Rozhovor	213
	20.2.3 Pasportizace	214
	20.2.4 Analýza textových dokumentů	214
20.3	Vybrané ukázky využití etnografické kazuistiky	214
	20.3.1 Přehled studií	214
	20.3.2 Etnografická studie o stylech vedení škol: školský manažer a pedocentricky orientovaný ředitel	216
20.4	Zhodnocení metody případové studie	220
21	METODY ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE –	221
	<i>Miloš Kučera</i>	
21.1	Ukázka záznamu etnografického pozorování	221
21.2	Školní etnografie jako obor	222
21.3	Fáze a metody etnografického výzkumu	224
	21.3.1 Začátek výzkumu	224
	21.3.2 Sběr empirických údajů	225
	21.3.2.1 Zúčastněné pozorování	225
	21.3.2.2 Rozhovory	225
	21.3.2.3 Obsahová analýza dokumentů	226
	21.3.3 Etnografická analýza a syntéza	227
	21.3.4 Psaní etnografických textů	227
21.4	Shrnutí a zhodnocení metod	228
22	METODY HISTORICKÉ ETNOGRAFIE VÝCHOVY –	229
	<i>Jan Michálek</i>	
22.1	Možnosti uplatnění metod historické etnografie	229
22.2	Kategorie vzpomínkového vyprávění ze života	229
22.3	Metoda studia životních memorátů	230
22.4	Metoda biografie historické osobnosti	232
22.5	Zhodnocení metod historické etnografie výchovy	233
23	METODY EDUKAČNÍ HISTORIOGRAFIE –	234
	<i>Marián Skladaný</i>	
23.1	Předmět historické vědy	234
23.2	Historický pramen	234
23.3	Historická heuristika a heuristické pomůcky	236
23.4	Kritika historických pramenů	237
23.5	Historik jako subjekt historického poznání	238
23.6	Poslání historiografie	239
23.7	Historický a historiografický fakt	239
23.8	Metody používané v práci historika	240

24	METODY FILOZOFOVÁNÍ O VÝCHOVĚ – <i>Jozef Piaček</i>	242
24.1	Specifika edukačního filozofování a jeho metod	242
24.2	Diachronní vývoj vztahu scientismu a antiscientismu v edukačním filozofování	244
24.3	Metoda scientistického filozofování o výchově	245
24.4	Metoda antiscientistického filozofování o výchově	245
24.5	Integrativní tendence ve vývoji metod filozofování o výchově	247
24.6	Obrat ke každodennosti v edukačním filozofování	247
24.7	Alternativismus a polylog edukačního filozofování	248
24.8	Namísto závěru	249
25	METODY SROVNÁVACÍ PEDAGOGIKY A ANDRAGOGIKY – <i>Julius Matulčík</i>	250
25.1	Popisná metoda	250
25.2	Historická metoda	251
25.3	Sociologická metoda	251
25.4	Metoda modelování	252
25.5	Statistické metody	253
25.6	Charakteristika a zhodnocení komparativního výzkumu	253
IV.	ČÁST: AKČNÍ VÝZKUM VE ŠKOLSKÉ INOVACI	255
26	AKČNÍ VÝZKUM – VÝZKUM PROVÁDĚNÝ UČITELEM – <i>Tomáš Janík a Marcela Janíková</i>	255
26.1	Akční výzkum – původ a vývoj	255
26.2	Akční výzkum – vymezení pojmu, cíle, funkce a charakteristiky	256
26.2.1	Akční výzkum jako pramen poznání	257
26.2.2	Akční výzkum a pedagogické jednání učitele	257
26.3	Fáze akčního výzkumu	259
26.4	Ukázka akčního výzkumu	261
26.5	Přehled vybraných metod akčního výzkumu	263
26.6	Zhodnocení ideje akčního výzkumu	265
27	EDUKAČNÍ TESTOVÁNÍ A DIAGNOSTIKOVÁNÍ – <i>Pavol Kompolt</i>	266
27.1	Vymezení pojmů	266
27.2	Diagnostikování, evaluace a výzkum	267
27.3	Didaktické testy a kontrola kvality vzdělávání	268
28	DIAGNOSTIKOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO KLIMATU VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ – <i>Teodor Kollárik</i>	274
28.1	Teoretická východiska	274
28.2	Sociální klima školní třídy	275
28.3	Struktura a složky klimatu třídy	276
28.4	Zhodnocení měření klimatu školní třídy	277
	Literatura	279
	Adresy autorů publikace Metodologie věd o výchově	301